

manco che de la *Vita di S. Girolamo* (S. XIV); en *non-dimanco*, usat llavors per GVillani; i en el *venir manco* 'decaure, desaparèixer' del Petrarca: «che vede il caro padre *venir manco*», «l'anime a cui *viene manco consiglio*» (16.4, 29.9).

Ara bé l'adverbi italià *manco* 'menys' es transmeté així mateix al català parlat; i en aquest cas el manlleu de l'italià salta a la vista, i ha quedat perceptible pel fet d'haver restat absent al llenguatge comunament acceptat; però apareix ben sovint en els Ss. XVI-XVIII, començant pel *Vocab. cat.-alemany* de 1502 («*manquo*: minder», 2402); «dos onces més, dos honses *mancho*» en doc. ross. de 1519 i en altres quatre dels anys 1531-1626 (*InvLC*): ço que ens revela com aquest manlleu oral fou portat dels nostres comerciants de les Dues Sicílies; «tinc vint-y-sis fins en --- poc més o *manco*», SdUrg., 1585 (CaCandi, *MiscHiCat.* II, 80), docs. ross. de 1588 (RLR LV, 77, 80), Bna., 1641 (BABL VIII, 23). Avui *mancu* resta viu amb aquest valor sobretot a Men. (Ferrer Ginart, *Rond.*, 222; 20 Camps Merc., *Folk.* I, 141n.) i Eiv. («*animancu*: ni si-quiera», PzCabr.), o *manco* en bastants parlats valencians rurals; mentre que en el Princ. ja només ha viscut fins als nostres dies, encreuat amb *menys* en les formes *mánkus* i *ménkus* de la pagesia de l'interior 25 (sobretot en *ni mánkos* en l'occidental pirinenc).

¹ Un *mæncōl* que alguns indicaren a *AlcM* (§ 3) com a usat a Salou i algun altre poble del Princ., és clar que no té res a veure amb *manc/manxol* puix que vol dir 'moix' i per tant és una alteració fonètica del cast. *mochuelo*, *mussol*, o diminutiu de *moix*, amb la coneguda propagació de nasal. 30

² Allí el porta l'edició Bofarull (p. 132), però en l'ed. Pagès llegim «lo dit vent no-ns més sinó --- cinquanta milles dins mar, e quant venc lo vespre, lo grop fo passat e lo vent nos *balcà*; e axí tota aquella nit anam pampolejant ---». No donà altra variant que *balchà* en el ms. C; i ni una ed. ni l'altra és perfecta, per més que la de Pagès sembla haver estat més treballada, i en tot cas aquí el principi de la *lectio difficilior*, i el fet que *balcar* té existència indubtable en aquesta acc., ens duen a preferir-la.

³ No podem entrar ací en aquesta qüestió, però el fet que en germànic el mot estigué limitat a l'alt-alemany sembla decidir que sí. Sens dubte fa efecte que ja s'hagin trobat alguns testimonis de *mangōn* i *mangolōn* en alt-alemany antic, de tota manera es nota que el substantiu *manc* o *mangel* no apareix fins a l'alt-al. mitjà; i el fet és que no hi ha res d'igual ni de ben comparable en cap altra llengua germànica, ni tan sols el baix-alemany ni el neerlandès (en aquests i també en anglès mj. i anglo-saxó sí que hi ha mots que signifiquen 'manc' o 'deixar manc, mutilar (algú)', però aquests tothom està d'acord que són manlleus del llatí o del francès).

⁵ En l'origen italià del mot alemany sembla que coincideixen, més o menys del tot, una autoritat com la de ThFrings (*Germ. Romana*, 184-5) amb Toni Reinhard (el malaguanyat col·laborador de Wartburg, autor de l'article MANCUS/MANCARE del FEW); 60

en canvi Kluge i Pokorny (*IEW*, 729.4) s'expressen en forma reticent; però només les eds. del dicc. de Kluge posteriors a la mort de l'autor, i a l'onada pan-germanista dels anys trenta i següents, es pronuncien decidits per un origen protogermànic i indoeuropeu de *mangel*. L'argument que esgrimeixen en primer lloc és l'aparició d'un a-al. ant. *mengen* 'mancar' que no sembla haver deixat gaire descendència posterior: amb la seva e metafònica això indicaria un antic joc radical germànic i certs lingüistes (sobretot els molt germanitzants Falk, Torp i Persson) creuen que podria ser un germà indoeuropeu del ll. *mancus* i el scr. *manāk* 'una mica'. Però el gran indòleg Kuiper (l'autoritat del qual és reconeguda i recomanada pel mateix Pokorny) ha indicat que *manāk* és una neoformació purament índica, que no es pot relacionar amb l'a-al. ant. *mengen* (*Museum*, Leiden, 1959, 214), cosa que és ja un cop demolidor per a aqueixes idees. Altrament la teoria segons la qual el ll. *mancus* vindria de l'arrel indoeuropea que significa 'petit', 'disminuir', avui està en descrèdit, rebutjada per Ernout-M. i Walde-H., que han consagrat l'explicació de Saussure, segons la qual *man-cos* és simplement un derivat de MAN-'mà' amb el sentit 'el de mà defectuosa'.

LLISTA CORRELATIVA DE DERIVATS I COMPOSTOS: *manxol*, *manquesa*, *mancar*, *esmancar*, *esmanconar*, *mancament*, *mancança*, *manca*, *mancada*, *mancador*, *mancant*, *manco* adj. postverbal, *mengo*, *mencos*, *des-mancalar-se*, *manco* (i *mancu*, *mancus*, *mencus*) adv., *ni mancos*.

Manca, V. *manc* *Mancaba*, *mancabar*, V. *menys* ³⁵ *Mancada*; *mancador*, V. *manc* *Mancay* (*AlcM*), doc. mutilat i mal analitzat, probablement, per *manca-bi* --- *Mancament*, V. *manc* *Mançana*, V. *maçana* *Mançança*, V. *manc* *Mançanell*, *mançanella*, *mançanenc*, *mançanera*, *mançaneta*, *mançanilla*, V. *maçana* *Mançap*, V. *menys* *Mancar*, V. *manc* *Mancara*, -ari, alg., encreuament de l'it. *magari* amb l'equivalent cat. *encara* que *Mancena*, V. *macip* *Mancès*, V. *marseguera* *Mancip*, *mancipa*, *mancipar*, *mancipea*, V. *macip* *Manco*, V. *manc* *Mancomú*, *mancomunar*, *mancomunat*, V. *mà*

MANCÚS, nom d'una moneda d'or que batien els nostres Comtes-Reis, de l'ar. *manqūs*, el·lipsi de *ad-dīnār al-manqūs* 'el dinar gravat, burinat'; la -s del nom català resulta de la influència del ll. *cussus* 'encunyat' i de l'ar. *manqūs* 'disminuït', 'rebaixat de la mesura'. □ 1.ª doc.: com a moneda dels moros, en docs. catalans de 990, 996 i 1003; i, des de mj. S. XI, com a moneda catalana.

⁵⁰ En un doc. de 996 com a moneda d'or dels moros (BABL III, 250); *mancosos jafaris* en un doc. cat. en baix llatí, de 990, i un altre de la mateixa data (Balari, *Orig.*, 663); Alart cita «5 uncies d'or en *mancuses* de Cordova» en doc. de 1003, però *mancosos* en docs. ross. de 1042 i 1057 (*InvLC*). Almenys des de mitjan